

**Danilo Prušnik – govor na spominski svečanosti na pokopališču v Železni Kapli
28.4.2019**

Ponosen sem, da sem danes med vami,

-drage žive priče uporniškega partizanskega gibanja,

-cenjeni družinski člani domačij iz kapeljskih grap, ki so s hrano in drugimi nujnimi potrebščinami podpirali partizanski upor proti zločinskemu Hitlerjevemu tretjemu rajhu

-spoštovani potomci upornikov, potomci pregnanih,

-spoštovani župnik Poldej Zunder,

-dragi Franci Sadolšek, sin uporniških staršev,

-dragi Božo Hartman, potomec izseljenih staršev, pevovodja moškega pevskega zbora Valentin Polanšek, ki dolga leta sooblikuje z udarno pesmijo kulturni program spominskih svečanosti tukaj v Železni Kapli in drugod

V zboru pojejo potomci partizanov in uporniških družin iz železnokapeljskih grap,

-pozdravljen župan Franc Jožef Smrtnik

-dragi vsi, ki ste prišli na današnjo spominsko proslavo,

V čast mi je, da smem kot potomec upornika domačina Wölflnovega Korija - Karla Prušnika Gašperja - spregovoriti nekaj besed na današnji spominski svečanosti. Sem torej po očetovi strani Kapelčan in bil mnogokrat na obisku pri mojih starih starših pri Wölfelnu. Veliko smo peli in muzicirali. Pripovedovali so mi o izseljeništvu v Eichstättu in v Frauenaaurachu, o trpljenju, o prisilnem delu, in o upanju, da se bodo Kapelčani in z njimi vsi koroški Slovenci uprli Hitlerjevemu nasilju in da se bodo lahko zopet vrnili svobodni domov na svoje zanemarjene, opuščene in izropane domačije.

Moja globokoverna stara mama Marija je pisala dnevnik, v katerem je na skrivaj zabeležila vsakodnevna opravila v taborišču, opisala strogi režim, žalitve in ponižanja.

O teh podrobnostih in pisanju dnevnika nikdar ni pripovedovala. Tem bolj sem sedaj hvaležen, da lahko berem njene besede, da jih lahko berejo moji otroci in vnuki in da jih lahko berete tudi vi. Dnevnik Marije Prušnik „Dopade se mi tukaj prav nič“ je izšel v knjižni obliki leta 2017.

S pisanjem, pripovedovanjem in branjem naša zgodovina ne bo šla v pozabo.

Poslušajmo še žive priče groznega časa, poslušajmo domačina Ernija Blajsa, Katjo Sturm-Schnabl in druge. Pišimo, kar pripovedujejo in dajmo naprej napisano našim otrokom in vnukom. Potomci bodo hvaležni, da bodo čitali in zvedeli o razmerah na Koroškem in drugod v času nečloveškega barbarstva v 2. svetovni vojni.

Ponosen sem, da partizanski upor koroških Slovencev ne gre v pozabo, kar bi si nekateri avstrijski parlamentarci svobodnjaške stranke prav radi želeli. Koroški svobodnjaki BZÖ celo očitajo Zvezi koroških partizanov in prijateljev protifašističnega upora, da z našimi spominskimi prireditvami provociramo NEMIR in da spreminjamo VLOGE ŽRTEV IN STORILCEV . V deželi Koroški da niso potrebne prireditve – kot je tudi današnja na pokopališču v Železni Kapli – na katerih „poveljučujemo morilce in njihove zločine“. V pismu za javnost imenujejo partizane nasilneže, teroriste, masovne morilce. Svobodnjaki zahtevajo v pismu naslovljeno na APA/OTS – avstrijsko tiskovno agencijo - preizkavo Zveze koroških partizanov ali je to kriminalna in protidržavna organizacija. „Es besteht Verdacht auf staats- und verfassungsfeindliche Aktivitäten der Kärntner Partisanen“ in, „...Če bi se to potrdilo, kar BZÖ itak ima že na mizi, bi morali prepovedati DELOVANJE ZKP“. Tako pišejo v izjavi za tiskovno agencijo.

Takšnim javnim fašističnim izjavam se moramo upreti. Najboljši odgovor temu je pisana beseda, ki bo najboljše dokazilo pravičnosti in dokazilo zgodovinske resnice pred sodišči. Imam zaupanje v avstrijsko pravosodje – še posebej po petkovem spominskem pohodu Memoriala Kärnten/Koroška s celovško županjo Mario Luise Mathiaschitz v Celovcu, kjer je predsednik deželnega sodišča dr. Lutschounig obsodil 47 smrtnih obsodb Hitlerjevega Landgerichta, med katerimi je bilo 29. aprila 1943 obglavljenih na Dunaju 13 domačinov iz Železne Kaple, iz Sel in Borovelj . Med njimi je bil tudi Urh Kelih, oče mojega svaka Mirka. Celovško sodišče, da ima začasno več primerov sodb po zakonu o prepovedi oživiljanja nacizma (Wiederbetätigungsgesetz) in so storilci kaznovani sicer pogojno, pa vendar le.

Pisana beseda (o uporuh koroških Slovencev) pokončnih upornikov in njih potomcev – pisana beseda Petra Kucharja, Valentina Polanška, Florijana Lipuša, Jelke Kuchar, Karla Prušnika Gašperja, Antona Haderlapa, Marije Prušnik, Maje Haderlap, da omenim nekaj Graparjev, pa še Andreja Kokota, Toneta Jelena in naših zgodovinarjev Foltija Sime, Avgusta Malleja, Teodorja Domeja, Brigitte Entner in še mnogo drugih – pisana beseda je našla pot ne samo v zgodovinopisje, ampak tudi v koroško, slovensko, avstrijsko in evropsko literaturo.

V neizbriso svetovno literaturo – in kot literarno dokazilo proti nacionalističnim težnjam na Koroškem in tudi še današnje Avstrije s parlamentarnimi politikami svobodnjaške stranke – pa je uporniško gibanje Koroških Slovencev popeljal Peter Handke z epopejo in dramo „Še vedno vihar“.

V tej epopeji se Handke klanja vsem našim partizanom in domačinom podpornikom. Klanja se temu, kaj so partizani in domačini doprinesli za deželo Koroško, za Avstrijo, za aliirane/zaveznike in za današnjo Evropo, v kateri živimo. Pravi, da naj beremo literaturo omenjenih samorastnikov.

V miru živimo kmalu 75 let

Koroški partizani – tako avstrijsko zunanje ministrstvo iz leta 1946 – so izpolnili za Avstrijo pogoj Moskvske deklaracije iz leta 1943. Osvobodilni boj koroških Slovencev je bil omenjen kot prvi in edini dokaz, da je obveznost izpolnjena.

Avstrija se ima zahvaliti pokončnim in bistrim, upornikom iz slovenske narodne skupnosti, da se je smela po drugi svetovni vojni razglasiti za svobodno, samostojno in nevtrarno državo.

Dolga leta se je razširjevala laž, da je bila Avstrija prva žrtev napadalne Hitlerjeve Nemčije. Avstrija je bila soudeležena in sokriva pri vsej nepopisni moriji 2.svetovne vojne. V letu 1991 se je tega zgodovinskega dejstva zavedal zvezni kancler Franz Vranitzky in priznal sokrivdo Avstrije. Leta 1993 se je Vranitzky v imenu avstrijske republike oprostil vsem žrtvam 2.svetovne vojne. Na ta način se je indirektno upravičil tudi koroškim Slovincem za njihove žrtve, za izgon in trpljenje.

Avstrijski državni predsednik – tedaj Kirchschräger - pa je od leta 1976 naprej predal koroškim partizanom in drugim avstrijskim upornikom „Častni znak za zasluge pri osvoboditvi Avstrije“ („Ehrenzeichen für Verdienste um die

Befreiung Österreichs“). Tega priznanja so bili deležni moški in ženske, ki so bili aktivni uporniki proti nacionalsocialističnem režimu in so s tem omogočili osvoboditev Avstrije. Do leta 2004 je bilo 4500 dobitnikov tega priznanja, zadnji dve priznanji je bilo podeljeno od predsednika Heinza Fischerja leta 2014

Na današnji komemoraciji se spominjamo vseh tistih, ki so v uporabi proti zverinskemu režimu pustili življenje in so tukaj na pokopališču v Železni Kapli pokopani. Tukaj počiva poleg domačina narodnega heroja Franca Pasterka Lenarta še 120 partizanov iz okolice kapelških grap in 34 žrtev, pobitih od fašistične policije na njihovih domačijah.

Dali smo tudi ime uporniku Alojziju Krašovcu, ki dosedaj ni bil vklesan na spomeniku žrtvam, pred katerim danes stojimo.

Klanjamo se vsem pokončnim, ki so dali življenje za svobodo, za naše boljše življenje, za osvoboditev Avstrije, za našo skupno Evropo. Upor kapelških in ostalih koroških partizanov je imel v sklopu zavezniških sil mednarodni značaj. Rešili so čast Avstrije in avstrijskega naroda.

Sklicujoč se na ta upor in upor avstrijskih antifašistov – mislim med drugim tudi na avstrijski bataljon, ustanovljen 24.11.1944 v Tribučah v Beli krajini - je Avstrija dobila svojo državnost in suverenost s podpisom državne pogodbe leta 1955.

Vsi ki so dali za našo lepo sedanost in bodočnost svoje najdražje – namreč življenje – **so narodni heroji !**

Kapelških upornikov in vseh uporniških domačij pa se vsako leto začetek septembra spominjamo s pohodom „Po poteh Lenarta-Johana-Gašperja“ po Lobniku od Wölfelna do Peršmanove domačije, kjer so nacisti 25. aprila 1945 pobili 13 člansko družino. Pohod še posebej spominja na narodnega heroja Franca Pasterka Lenarta iz Tavčmanove domačije, na Janeza Županca-Johana, partizana od leta 1941 naprej in na Karla Prušnika Gašperja iz Wölfelne domačije. Z takozvanimi zelenimi kadrovcami so netili med domačini uporniški duh. Pohod velja spominu celotnemu odporiškem gibanju v okolici Železne Kaple, junakom kapelških grap ter velikemu doprinosu številnih domačij. Pohod ob 100 letnici plebiscita bo potekal v sklopu deželnega projekta Carinthia 2020, ki ga bo oblikovala moja hčerka umetnica Tanja Prušnik.

Spominjanje je del naše kulture in opozorilo za bodočnost, da se kaj takega nikdar več ne bo zgodilo.

Med nami so ljudje, ki so v 2. Sv.vojni utrpeli nepopisne žalitve, ponižanja, krvave in psihične rane. Bili so aretirani doma, zaprti v Železni Kapli, nato v Celovcu in pregnani v delovna taborišča.

Mislil na Ernija Blajsa – sem ga že omenil - ki je v taborišču Mohringen bil prisiljen delati, bil kaznovan, pretepen, ožigosan, globoko pod zemljo moral pod najhujšimi okoliščini montirati municijo.

V Moringen je bil pregan novembra 1942, ker se je doma uprl Hitlerjevi barbarski nacionalsocialistični politiki in zato podpiral odporniško partizansko gibanje.

Erni Blajs je živa priča vseh tistih iz uporniških družin v okolici Železne Kaple, iz Sel in vse južne Koroške, ki so verovali v pravični svet, v pravično Avstrijo in Slovenijo, v pravično Evropo.

Moj oče je zapisal: Nisem se mogel zadosti čuditi, odkod jemljejo fantje in dekleta slovenskih družin korajžo, sposobnost in požrtvovalnost v tem težkem boju.

Upri so se s tem, da so podpirali partizane in dali življenje za današnjo svobodno Avstrijo in Evropo. Čast vsem tistim družinam po celi dvojezični Koroški. Opravičila od tistih, ki so nas v povojnem času žalili, ozmerjali za izdajalce, napadali in motili kulturne prireditve, še ni. Za nekdanjega avstrijskega finančnega ministra Grasserja so bili koroški partizani izdajalci/Verräter. Opravičila verjetno tudi ne bo, še posebej če pomislim na sedanji porast desnega ekstremizma v Avstriji, v Italiji in drugod po Evropi.

Današnji čas ni povsem rožnat.

V avstrijski in evropski politiki se uveljavljajo desničarske stranke, ki bi se rade združile in Evropo uničile. Svobodnjaški stranki FPÖ pri volitvah v evropski parlament ne gre za Evropo, gre jim za nacionalne države, ki bi Evropo uničile. Vznemirljivi in neznosni so njihovi lepaki, na katerih ščuvajo proti azilantom (»FPÖ voten gegen Asylchaoten“) in si na volitvenih sestankih želijo „več Avstrije in manj Evrope“. 26.maja, da niso evropske volitve, ampak volitve za Avstrijo.

Pojdimo vsi na volitve in pokažimo, da smo pravi Evropejci.

S tem bomo nastopili proti porajajočem se desnemu ekstremizmu v smislu „Wehret den Anfängen“ ali nikdar več fašizma !

V tem smislu naj omenim tudi

Manifestacijo iniciative za prepoved ustaških in nacističnih shodov na Libuškem polju, ki bo v soboto, 11. maja ob 10.00 uri na pliberškem glavnem trgu. Avstrija bo morala reagirati, saj so po zakonu o prepovedi oživljanja nacizma (Wiederbetätigungsgesetz), nacistični in fašistični shodi z razkazovanjem fašističnih in ustaških znakov in pozdravljanje v tem smislu prepovedani. Koroška cerkev je storila prvi korak in prepovedala škofovsko mašo.

Spoštovani !

Končam s pemijo domačina Valentina Polanška, ki je kot 13 letni fant doživel grozodejstva nacističnih žandarjev in gestapovcev nad njegovo Hojnikovo družino. 18.1.1944 so bili umorjeni trije člani družine, 25.4.1945 pri Peršmanu še brat in sestra, očeta in sestrično so umorili v kacetu Dachau, iz družine sta padla v partizanih še 2 bratranca.

Grozno !

Slovenska trojica krvi – ognja - pepela

Moj spomin je pekoča komemoracija

na žrtve svojcev.

Moja duša je krik pobitih, ustreljenih, doma sežganih,

v kacetih upepeljenih,

padlih za svobodo !

Strašna je zgodovinska trojica nas koroških Slovencev:

KRI - OGENJ - PEPEL !

Sveta kri naših prednikov, ki se pretaka v naših srcih,

kri ljubezni, življenja, bodočnosti ... naša slovenska kri še vedno živi.